

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาเด็กเยาวชนและประชาชน ให้เป็นผู้มีคุณภาพที่จะสามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ครอบครัว และบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมุ่งเน้นพัฒนาให้เด็ก เยาวชน และประชาชนมีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอ รู้จักคิด รู้จักใฝ่หาความรู้ มีประสบการณ์ด้วยตนเอง รู้จักปรับตัว รู้จักแก้ปัญหา รู้จักพัฒนา ตลอดจนมีทักษะในการทำงาน มีค่านิยมที่ดีงาม และส่งเสริมความสามารถ ความถนัดของแต่ละบุคคลให้เต็มตามที่ตามศักยภาพที่มีอยู่ หลักสูตรจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการศึกษาที่จะต้องมีส่วนช่วยและเอื้ออำนวยให้บังเกิดผลดังกล่าวข้างต้น หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น คือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นได้ (พะยอม แก้วกำเนิด, 2533)

ประเทศไทยมีสิ่งที่ทรงคุณค่าอยู่อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมไปถึงศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นยังคงรักษาไว้ ในการเปิดโอกาสให้แต่ละท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาใช้เอง จึงน่าจะมีการศึกษาสิ่งที่มีอยู่เหล่านี้อย่างละเอียดกว้างขวาง ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ถึงข้อดี ข้อเสีย เพื่อนำมาปรับแก้ให้เกิดประโยชน์ ทันสมัยและเหมาะสมกับบ้านเมืองในปัจจุบัน ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งได้รับการสืบทอดหลักการ วิธีการ และประสบการณ์กันมาจากรุ่นสู่รุ่นมาปรับแก้ให้ทันสมัยและเป็นประโยชน์กับบ้านเมืองในปัจจุบันและอนาคต เป็นการทำซ้ำทอดเชื่อมโยงส่วนดีของอดีตมาปรับใช้ในปัจจุบันและอนาคต เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง (สามารถ จันทร์สุรย์, 2533) ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นแหล่งความรู้ในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียนมากที่สุด การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร จึงเป็นการสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนในชุมชนนั้น ๆ อย่างแท้จริง ดังแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-

2539) ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ด้านบริหารและการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
 ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านดังนี้

เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการศึกษาแต่ละระดับ
 และประเภทให้มีความเชื่อมโยง สอดคล้องและเป็น
 เครือข่ายเอื้อให้ผู้เรียนและประชาชนมีโอกาสแสวงหา
 ความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ ข้าราชการข้อมูล
 ต้องการอย่างกว้างขวางตลอดเวลา ทั้งภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น และความรู้สมัยใหม่ด้านวิทยาศาสตร์และ
 เทคโนโลยี รวมทั้งเห็นคุณค่าและรักษาศิลปวัฒนธรรม
 ตลอดจนเสริมสร้างความมีคุณธรรม จริยธรรม
 ระเบียบ ความรับผิดชอบต่อนักที่ มีจิตสำนึกที่จะมี
 ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์
 ให้ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคม (คณะกรรมการการศึกษา
 แห่งชาติ, 2534)

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ (2534) กล่าวว่า การจัดการศึกษาถูกกำหนดนโยบาย หลักการ
 และแนวปฏิบัติจากหน่วยงานที่อยู่ส่วนกลางมากเกินไป ทำให้หลักสูตรที่นำมาสอนทางไกลชีวิตจริง
 ของชุมชน ทำให้ผู้เรียนรู้เรื่องไกลตัวมากกว่าการที่จะรู้เรื่องตัวเอง ทำให้เกิดปัญหาในการดำรง
 ชีวิตและช่วยตัวเองไม่ได้ ในปัจจุบันมีการศึกษาเรื่องท้องถิ่นน้อย ครูที่สอนควรจะมีมีความรู้ความ
 เข้าใจในภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นที่ตนสอนอยู่ และสามารถเชื่อมโยงมาสู่การเรียนการสอนให้
 สอดคล้องกับชีวิตของนักเรียนในชุมชน ควรส่งเสริมให้ครูและผู้มีภูมิปัญญาในท้องถิ่นมีส่วนจัดสร้าง
 หลักสูตรขึ้นมาใช้เอง เอนก นาคะบุตร (2533) กล่าวว่า ทำอย่างไรเราจะไม่ต้องไปเสียเวลา
 พัฒนาหลักสูตรในส่วนกลาง เพียงแต่มาร่วมกันค้นหาความรู้ที่ดำรงอยู่ในชุมชนให้มากขึ้น ใช้คนที่เขา
 เป็นเจ้าของความรู้เป็นครูในทันที รัตนะ มีวสันต์ (2533) กล่าวว่า ความเคลื่อนไหวทางการ
 ศึกษาเกี่ยวกับการทบทวนแผนการศึกษาแห่งชาติ ปี 2520 และการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา
 แห่งชาติ ฉบับที่ 7 โดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพบว่า เป็นกระแสความคิดของนักการศึกษา
 นักวิชาการกลุ่มใหญ่ร่วมกับกลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชน ซึ่งเสนอแนวความคิดการจัดการศึกษาที่ขึ้นอยู่กับ

บนรากฐานของท้องถิ่น ชุมชน ให้ความสำคัญสืบทอดองค์ความรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้านมากกว่าเดิมซึ่งเคยเป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความต้องการจากส่วนกลาง อันนำไปสู่การละทิ้งชุมชนท้องถิ่นของนักเรียน เมื่อจบการศึกษา ดังนั้นการให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะกับท้องถิ่น จึงเป็นการสอดคล้องกับหลักการของหลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 ที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพ และสังคมในท้องถิ่น 3 ประการ คือ

1. จัดทำและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองในท้องถิ่น เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมในท้องถิ่นของตนเองจนสามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตนเองได้ นักเรียนจะรักท้องถิ่นไม่อพยพหลบหนีออกไปจากท้องถิ่นของตนเอง
  2. จัดกระบวนการเรียนการสอนส่งเสริมให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริงต่อสภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ได้ฝึกอาชีพการปฏิบัติงานและดำเนินการอย่างแท้จริงในท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้จัดเป็นกระบวนการเรียนของนักเรียน นั่นคือ การดึงสภาพนอกโรงเรียน เข้าสู่การเรียนของนักเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปใช้ชีวิตจริงในท้องถิ่น
  3. จัดกระบวนการเรียนการสอน ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยอย่างใกล้ชิด ทรัพยากรท้องถิ่นได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โรงงาน สถานที่ประกอบการ ทรัพยากรมนุษย์ คือ วิทยากร วิชาการต่าง ๆ อาชีพต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรม โครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย (พะยอม แก้วกำเนิด, 2533)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้มีแนวนโยบายที่จะสนับสนุนให้ โรงเรียนประถมศึกษาได้จัดดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยจัดให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาหลักสูตร ดังที่กำหนดไว้ในเอกสารแนวทางการบริหารการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) คือ ได้กำหนดบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นหน่วยงานปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน ให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการใช้หลักสูตร 3 ลักษณะ คือ การบริหารการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร ได้แก่ การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การจัดครูเข้าสอน

การจัดหาวัสดุหลักสูตร การจัดหาแหล่งวิชาการต่าง ๆ การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) ได้เสนอแนะวิธีการปรับหลักสูตรไว้ในเอกสารการนำหลักสูตรไปใช้ว่า การปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นโดยยึดถือหลักการและจุดหมายของหลักสูตร โดยให้ท้องถิ่นได้จัดให้นักเรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการและกิจกรรมตามความสนใจ สามารถปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและภูมิปัญญาของชาวบ้าน ตลอดจนสามารถจัดหาสื่อเสริมประสบการณ์ตามความต้องการของท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) และยังได้สนับสนุนให้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้โดยระบุในเอกสารแนวทางการจัดแผนการเรียนอาชีพ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ว่า ให้โรงเรียนได้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอาชีพให้แก่นักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ปราชญ์ชาวบ้านเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านอาชีพแก่นักเรียน การใช้แนวคิด กระบวนการ และหลักปฏิบัติของปราชญ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ด้วยเหตุผลและนโยบายสนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้เองให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรและแหล่งวิชาการในท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียน และมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของนักเรียนมากที่สุด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่มียู่ในท้องถิ่น เพื่อประโยชน์และคุณค่าในการพัฒนาชีวิตได้อย่างเป็นสุขในท้องถิ่นของตนเอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีเหตุผลในการเลือกเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ 18,906.1 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 21 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอ 245 ตำบล 2,682 หมู่บ้าน 316,455 หลังคาเรือน มีเทศบาล 3 แห่ง และสุขาภิบาล 22 แห่ง มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,919,086 คน มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบกับเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2323 จึงมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นของตนเองอย่างเด่นชัด เช่น การทำบุญในรอบ 12 เดือน เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ถือปฏิบัติกันมานับ 1,200 ปีเศษ เรียกว่า

"ชีวิตสิบสอง" ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน บุญพระเวส การทำบุญบังไฟ การทำบุญกองบวช และการแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น ในด้านความคิดความเชื่อได้มีการถ่ายทอดพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ซึ่งมีปะปนกันทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ การกินดอง การขึ้นบ้านใหม่ การนับถือพระภูมิเจ้าที่ การเลี้ยงผีตาแฮก การเลี้ยงผีปู่ตา และมเหศักดิ์หลักเมือง ด้านศิลปะ ดนตรีนาฏศิลป์ ได้แก่ การเล่นดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำพื้นเมือง เช่น การเป่าแคน การตีซุง การเล่นหมอลำหม่อม ลำกลอน ลำเพลิน ลำเวียง การเล่นวงโปงลาง และรำเซิ้งต่าง ๆ (สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, 2534) นอกจากนี้มีคำพังเพยที่กล่าวกันในภาคอีสานในอดีตว่า "นักมวยโคราช นักปราชญ์เมืองอุบล" ทั้งนี้เพราะว่านครราชสีมาหรือโคราชในอดีตเป็นแหล่งฝึกนักมวยที่มีชื่อเสียง และเมืองอุบลในอดีตเป็นต้นรากแห่งการขยายพระพุทธศาสนาและวัฒนาอารามต่าง ๆ ให้แพร่หลายยิ่งกว่าทุก ๆ หัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เติม วิชาคย์พจนกิจ, 2523) นักปราชญ์ซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในการคิดค้น การปฏิบัติ การอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ สืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีตจนปัจจุบัน กรณีตัวอย่างนักปราชญ์ในอดีต เช่น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) อดีตเจ้าคณะมณฑลอีสาน สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน คิสส์เถระ) อดีตเจ้าคณะมณฑลอุบลราชธานี (กรมศิลปากร, 2532) นักปราชญ์ในปัจจุบัน เช่น ดร.ปรีชา พิณทอง บุคคลดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาวรรณศิลป์ นายทองมาก จันทะลือ ศิลปินแห่งชาติและศิลปินพื้นบ้านดีเด่น นายประดับ ก้อนแก้ว บุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรมสาขาการช่างฝีมือ นายอู่สำห์ จันทรวจิตร บุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรมสาขาการช่างฝีมือ นายณรงค์ พงษ์ภาพ บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นสาขาศิลปะการแสดง นายบำเพ็ญ ฌ อุบล นักอนุรักษ์ดีเด่น นายทอง ล้อมวงค์ นักอนุรักษ์ดีเด่น และชาวบ้านปะอาว หมู่บ้านอนุรักษ์ดีเด่น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี, 2534) นายชาติ มาระแสง เกษตรกรผู้นำด้านการเกษตรแบบผสมผสาน และนายเคน ดาเหลา ศิลปินแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534)

จังหวัดอุบลราชธานี ได้กำหนดนโยบายไว้ในแผนพัฒนาจังหวัด ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ในอันที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบทโดยสนับสนุนให้หน่วยงานต่าง ๆ นำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชนบทที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน มาเผยแพร่แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดแก่คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระจายความรู้ในหมู่บ้าน ทั้งกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล ผู้อาวุโส และพระสงฆ์ ให้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ในหมู่ประชาชน (สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, 2534) และเป็นการสอดคล้องกับการกำหนดมาตรการของสำนักงานการประถมศึกษา

จังหวัดอุบลราชธานี ที่จะส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งวิชาการของแต่ละท้องถิ่น (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี, 2534)

ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาค้นคว้าวิจัย ในอันที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาชาวบ้านให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น ประกอบกับยังไม่มีผู้ใดเคยทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก่อน ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจและทำการวิจัยในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยได้แก่ การศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ในเรื่องดังต่อไปนี้

- 1) นโยบาย การสนับสนุน และการนิเทศติดตามผลการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร
- 2) การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร 4 ลักษณะดังนี้ (กรมวิชาการ, 2534)
  - 2.1 การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม
    - 2.1.1 ศึกษาสภาพความต้องการของท้องถิ่น
    - 2.1.2 ศึกษาหลักสูตรแม่บท
    - 2.1.3 จัดทำแผนการสอน

2.2 การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา

2.2.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ใน
คำอธิบายในหลักสูตรแม่บท

2.2.2 กำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะลด/เพิ่มหรือปรับ

2.2.3 จัดเนื้อหาเข้าในโครงสร้างของแต่ละกลุ่มประสบการณ์/รายวิชา

2.2.4 จัดทำแผนการสอน

2.2.5 จัดกิจกรรมการสอน สื่อการสอน และวัดผลประเมินผล

2.3 การจัดเนื้อหาวิชา/รายวิชาใหม่

2.3.1 ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ และโครงสร้างของกลุ่มวิชา/
กลุ่มประสบการณ์จากหลักสูตรแม่บท

2.3.2 ศึกษาสภาพความต้องการของท้องถิ่น

2.3.3 กำหนดจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชา/รายวิชา

2.2.4 กำหนดเนื้อหา ความรู้ และทักษะที่จะให้เรียน

2.2.5 กำหนดคาบเวลาเรียนให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่กำหนด

2.2.6 เขียนคำอธิบายรายวิชาโดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการ
สอน เนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชา

2.2.7 จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดผล
ประเมินผล

2.4 การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

2.4.1 การปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว

2.4.2 จัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้น
จากสติปัญญาและความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่าง
เหมาะสมกับสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันยาวนาน ซึ่งสภาพของภูมิปัญญา
ชาวบ้านแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่น

กลุ่มที่ 4 แนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาชั้นใหม่ และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การนำกิจกรรมที่เป็น ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือผู้เชี่ยวชาญชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลที่รอบรู้ในหลักการ สามารถ วิเคราะห์และให้ข้อคิดเห็นกับชาวบ้านได้ เป็นบุคคลที่มีจิตใจสูง มีคุณธรรม เมตตาธรรม และสติ- ปัญญาสูง อาจเป็นพระหรือฆราวาส

ช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะและประสบการณ์ในการ เรียนรู้ หรือสืบทอดมรดกของหมู่บ้าน เช่น ช่างทอผ้า ช่างหล่อ ช่างแกะสลัก เป็นต้น

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ หรือผู้รักษาการใน ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน

ครูวิชาการโรงเรียน หมายถึง ครูผู้สอนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รับผิดชอบในงาน วิชาการของโรงเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา และพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
2. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ของหน่วยงานที่รับผิดชอบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นตอนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้แบ่งวิธีดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน การพัฒนาหลักสูตร และศึกษาแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

2. สำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้วยการใช้แบบสำรวจข้อมูล ซึ่งขอความร่วมมือจากศึกษาธิการอำเภอ/กิ่งอำเภอ ในสังกัดจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 21 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอ และในการสำรวจข้อมูลอีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้ประสานงานขอความร่วมมือรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูอุบลราชธานี หน่วยงานรักษาสีงแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดอุบลราชธานี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดอุบลราชธานี และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นที่ 2 ศึกษาเอกสารและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ และจัดสร้างเครื่องมือเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะและปรับปรุง แล้วนำเครื่องมือดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาชาวบ้านตรวจแก้ไข นำมาปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง และนำเครื่องมือไปใช้เก็บข้อมูล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรในการวิจัย ได้แก่

2.1.1 โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 1,346 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน

2.1.2 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และกิ่งอำเภอ จำนวน 24 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลคือ ศึกษาพิเศษ ผู้ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนางานวิชาการอำเภอ/กิ่งอำเภอละ 1 คน รวม 24 คน

2.1.3 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผู้ให้ข้อมูลคือ
ศึกษานิเทศก์ผู้ทำหน้าที่ หัวหน้าฝ่ายพัฒนางานวิชาการ จำนวน 1 คน

2.1.4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงานการประถมศึกษา
อำเภอ/กิ่งอำเภอ จำนวน 25 แห่ง ข้อมูลคือ เอกสารที่เป็นนโยบาย แผนงาน และโครงการ

2.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเลือกโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ
ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) กำหนดความคลาดเคลื่อนเท่ากับ ± 0.05 ได้
กลุ่มตัวอย่างจำนวน 308 โรงเรียน แล้วเทียบสัดส่วนร้อยละ กระจายไปตามขนาดจำนวนโรงเรียน
ของในแต่ละสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ แล้วจึงสุ่มแบบง่าย (simple random
sampling) ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 308 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 2 คน
คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียน รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวน 616 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ
แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง และแบบศึกษาเอกสาร ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือจำนวน
4 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ
(check list) และแบบปลายเปิด (open-ended) แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพนโยบาย แผนงาน/โครงการ และสภาพปัญหา
การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามครูวิชาการโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ
(check list) และแบบปลายเปิด (open-ended) แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนา
หลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา

ฉบับที่ 3 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง สำหรับศึกษานิเทศก์สำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดและศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เกี่ยวกับ
บทบาทหน้าที่ สภาพนโยบาย แผนงาน/โครงการ และปัญหาในการสนับสนุนและการนิเทศติดตาม
ผลในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา

ฉบับที่ 4 แบบศึกษาเอกสาร เป็นแบบเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารนโยบาย แผนงาน/โครงการของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรใน โรงเรียนประถมศึกษา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำส่งสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ด้วยตนเอง และขอความร่วมมือจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอ/กิ่งอำเภอ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และในบางส่วนผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยตนเอง

4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

4.3 ข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม วิเคราะห์โดย หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนแบบสอบถามปลายเปิด ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

การนำเสนอผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดลำดับขั้นตอนการนำเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 5 บท มีดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ของการวิจัย คำนิยามศัพท์เฉพาะ วิธีดำเนินการวิจัยและลำดับขั้นในการนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 2 แนวคิด หลักการ และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากร และ
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีรวบรวมข้อมูล วิธีวิเคราะห์ข้อมูลและ
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
รายการอ้างอิง

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย